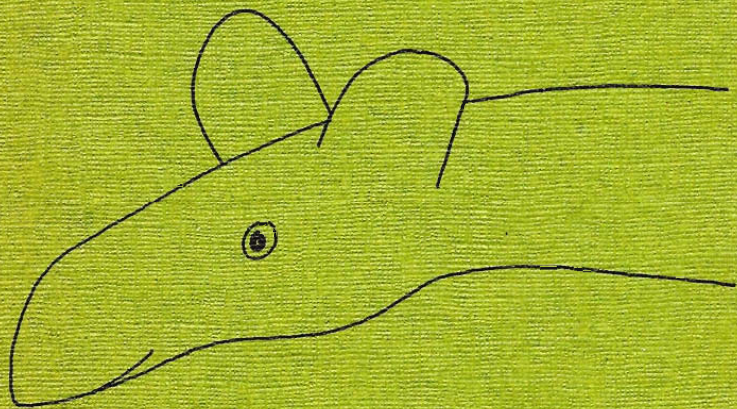

muinais- tutkija

SUOMEN ARKEOLOGISEN
SEURAN TIEDOTUSLEHTI 2/1988

muinaistutkija

2/1988

SISÄLLYS

TOIMITUKSESTA KATSOEN - Pohjakallio	2
KOKOUSMUISTIOITA	3
KUKA SAA ISTUA MINKÄ PÄÄLLÄ JA KUINKA KAUAN ? - Huurre	5
SAKSITTUA ARKEOLOGIAN PÄIVÄSTÄ	11
ARKEOLOGIASTA SUOMESSA - Salo	12
MUINAISTA TAKA-LAPPIA NÄYTTELY	15
TIEDOTUKSIA JA UUTISIA	17
SAVON ESIHISTORIAN SALAISUUDET	19
JULKAISUPALTA	20
SAKSITTUA	22

* * *

Toimitus:

Ulla Lähdesmäki, Turun yliopisto, Arkeologian osasto,
Henrikinkatu 2, 20500 Turku.

Anne Vikkula, Museovirasto, PL 913, 00101 Helsinki.

Lauri Pohjakallio, vastaava toimittaja, Lounais-Hämeen
museum, Wahreninkatu 12, 30100 Forssa.

Ilmestyy neljä kertaa vuodessa.

Painos 100 kpl.

ISSN 0781-6790

Turun yliopiston offsetmonistamo

Lauri Pohjakallio

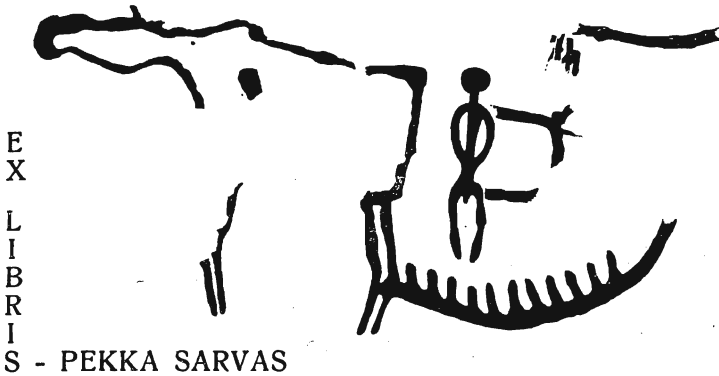
TOIMITUKSESTA KATSOEN

Lehtemme tiimoilla näyttävät muutokset jatkuvan. Elvi irtaantui toimitusvastuusta, jota hänellä oli alusta alkaen yhdeksän lehden verran. Edellinen numero oli vielä Elvin taittama ja kansi hänen käsialaansa, vaikka vaatimattomana jättikin sen nimilehdellä mainitsematta. Parhaat kiitokset Elville.

Muutoksen myötä lehden taittovastuu siirtyi tämän kirjoittajalle. Se on kai myös käytännössä kätevintä, koska puhtaaksikirjoitus suoritetaan täällä. Sitävastoin painopaikkana kokeillaan nyt Turkua. Yhdyslenkinä siellä on Ulla Lähdesmäki. Hän hoitaa myös lehden kannen. Kädessäsi on siis uudenlaisen järjestelyn ensimmäinen tuote. - Anne Vikkula on vanhaan tapaan yhdysiteenä Helsingissä. - Meitä kaikkia lähestymällä saat juttusi, uutiset ja tiedotukset näköksälle.

Vanha suomalainen sananlasku sanoo, että metsä vastaa kun sinne huudetaan. Näin on varmasti ennen ollut, mutta kaiketi tässä on käynyt samalla tavoin kuin nimipäivien mukaisten sää- ym. ennustusten kanssa. Edellisessä Muinaistutkijassa näet pyydettiin muutamaa asiaa: peräänkuulutettiin exlibriksiä ja puhallettiin henkeä meitä kaikkia koskettavassa yhdistyksen logoasiassa. Sen lisäksi pyytelin joitakin juttuja tähän lehtemme numeroon. Tietääkseni saldoksi kertyi vain yksi logoehdotus, eikä muuta mitään.....

Onneksi sentään kaikki lenkit eivät pettäneet. Vanhat veteraanit ovat yhä olleet asialla ja kiitos sen meillä on taas uusi lehti luettavana. Exlibrisvetoomuksesta muistuttaa oheinen Pekka Sarvaan merkki. Sen aihe on saatu Ristiinan Astuvansalmen kalliomaalauksesta. - Forssan arkeologian päivän yhteydessä esitettiin vetoamus, että mattimyöhäiset tekisivät logoehdotuksensa toukokuun hallituksen kokoukseen mennessä. Rohkenen omatoimisesti jatkaa aikaa heinäkuun alkuun. Ehdotukset tulee lähettää allekirjoitaneelle Muinaistutkijan toimitukseen 1.7. mennessä. Kaikki lähetetyt ehdotukset julkaistaan lehtemme syysnumerossa ja voittaja ratkaistaan hallituksen päättämällä tavalla. Pankaa siis töpinäksi!

KOKOUSMUISTIOITA

1. Vuosikokous 18.2. Helsingissä.
2. Arkeologian päivä 26.3. Forssassa.

1. Seuran vuosikokous pidettiin kokouskutsun mukaisesti. Läsä oli 13 henkeä. Puheenjohtajaksi valittiin Pirkko-Liisa Lehtosalu-Hilander, sihteeriksi Elvi Linturi, pöytäkirjan tarkastajaksi ja ääntenlaskijoiksi Matti Huurre ja Pentti Koivunen.

Anne Vikkula luki vuosikertomuksen 1987. Se hyväksyttiin sellaisenaan. Tuula Heikurinen-Montell esitteli viime vuoden tilit ja Anne Vikkula luki tilintarkastajien lausunnon. Tilinpäätös vahvistettiin huomautuksista. Hallitusta ei poistettu kokouksesta, vaan se sai olla läsä kuulemassa kun se sai tili- ja vastuuvapauden vuoden 1987 tileistä.

Kokouksen jälkeen keskusteltiin arkeologisen tutkimuksen prioriteettioikeuksista. Asiasta on Matti Huurteen laatima yhteenveto sivulla 5.

2. Arkeologian päivän luentopaikka Forssassa muuttui tehtaankoululta kaupunginkirjaston luentosaliin. Yleisöä tilaisuudessa oli salin täydeltä eli noin 30 henkeä, joista puolet seuran jäseniä. Unto Salu tilaisuudessa pitämät avaussanat on julkaistu sivulla 11. Tilaisuutemme huomioitsivat Turun Sanomat ja Forssan Lehti. Ensin mainitussa ollut artikkeli on leikeltä sivulle 10. Kuten arvata saattaa, on sen otsikko toimittajan käsialaa. Niin aina.

Luentojen jälkeen seura piti kokouksen Lounais-Hämeen museossa. Puhetta johti Unto Salo.

Helsingin yliopiston Hämmäläisen osakunnan esityksestä seuramme päätti liittyä mukaan Rapolan suojelun puolesta perustettavaan Rapola-liikkeeseen. Seura päätti myös lähettää edustajansa Rapola-liikkeen perustavaan kokoukseen.

Jäsenistölle ilmoitettiin, että Arkeologinen seura on hyväksytty Tieteellisten Seurain Valtuuskunnan jäseneksi.

Lauri Pohjakallio esitteli hallitukselta tehtävän saaneena seuran sääntöjen muutosehdotuksen. Hän ehdotti, että sääntöjen 3§ muutetaan siten, että kun nyt jäsenhakemukset on alistettava seuran kokouksen hyväksyttäväksi, vastaisuudessa hallituksen hyväksyminen riittäisi. 5§ kirjoitettaisiin kokonaan uudestaan. Sääntömääräisiä olisivat vain syys- ja kevätkokoukset. Molemmissa käsiteltävät asiat luetellaan säännöissä ranskalaisin viivoin, joten kokousten esityslistat olisivat suoraan säännöissä. 6§.... jos 1/10 seuran jäsenistä kirjallisesti vaatii ylimääräistä kokousta.... Tähän ehdotetaan lisättäväksi, että hallituksen on valmistettava asia ja kutsuttava seuran kokous koolle viimeistään neljän viikon kuluttua vaatimuksen esittämisestä.

Seuran sääntöjen muutoksesta päätetään vuosikokouksessa. Se on ensi helmikuussa.

* * *

ARKEOLOGIAN PÄIVÄ JÄRJESTETÄÄN PERJANTAINA SYYSKUUN 9. PÄIVÄNÄ KESÄLLÄ AVATTAVALLA KURALAN ESIHISTORIAN KOEVERSTAALLA TURUSSA. OHJELMASTA LÄHEMIN KOKOUSKUTSUSSA, MUTTA MERKITSE PÄIVÄ JO NYT VARATUKSI.

* * *

Matti Huurre

KUKA SAA ISTUA MINKÄ PÄÄLLÄ JA KUINKA KAUAN?

Alkuvuodesta Paula Purhonen totesi, että olisi syytä taas kerran julki-
sesti keskustella siitä arkeologisen tutkimuksen peruskysymyksestä, kenel-
lä on oikeus ottaa nimiinsä jokin hieno irtolöytö julkaisemalla siitä
artikkelin ja kuka saa kuoria kerman mistäkin kaivausmateriaalista, ana-
lyysien tuloksista jne. Arkeologisen seuran vuosikokouksen yhteydessä
järjestettiin 18.2.88 keskustelutilaisuus aiheesta "Arkeologisen tut-
kimuksen prioriteettioikeudet".

Läsnä, ainakin alussa, oli 14 seuran jäsentä ja 5 ei-jäsentä. Seuraavassa
on jonkinlainen kooste keskustelusta, omien muistiinpanojeni ja Elvi Lin-
turin pöytäkirjan pohjalta. Käsittely ei noudata keskustelun polveilua.
Alustajina olivat Torsten Edgren (TE), Paula Purhonen (PP), Pentti Koivu-
nen (PK) ja Lauri Pohjakallio (LP). Äänessä olivat heidän lisäksi mm.
Helena Edgren (HE), Pirkko-Liisa Lehtosalo-Hilander (PLLH), Marianne
Schauman-Lönnqvist (MSL) ja Unto Salo (US). Allekirjoittanut (MH) sanoi
jotakin ja pistää tässä sulkuihin omiaan.

Keskustelussa muistettiin, että muinaistieteellinen toimikunta on joskus
tehnyt päätöksenkin, mutta kukaan ei tuntenut sitä tarkkaan. Koska se löy-
tyi myöhemmin, tulkoon se tämän selostuksen loppuun.

Kuka saa istua?

LP totesi alustuksessaan, ettei meillä ole ansioita arkeologisen aineis-
ton säilyttämiseen ja useimmiten on sattumaa, kuka sen ensimmäisenä saa
käsiinsä. Siksi kukaan ei voi vaatia siihen etuoikeutta. (MH: Vaikka yleensä
näin onkin, on myös paikkoja, joiden aineisto olisi tuhoutunut ilman
tutkijan sinnikkyyttä, esim. Porvoon Pikkulinnamäki.) Kuitenkin LP kuten
muutkin olivat sitä mieltä, että tiettyjä etuoikeuksia tulee olla.

Vanhan käytännön mukaan kaivauksenjohtajalla on ollut etuoikeus kaivaus-
tuloksiin. (MH: Ennen kaivauksen johtajat saattoivat valita kohteensa pa-
remmin kuin nykyisin, ainakin museoviraston töissä.) Tätä sääntöä on pi-
detty koekaivaustenkin kohdalla. PP totesi kuitenkin, että joskus kaivajal-
le ilmoitetaan jo etukäteen, että aineisto tulee toisen käyttöön. Tähän
liittyvät suuremmat projektit, joista PK puhui. Niissä voi olla useita
kaivauksenjohtajia ja muutenkin niitä hoidetaan ryhmätöinä. Suurin työ ja

vastuu on kuitenkin koko homman organisoijalla. PK:n mielestä kaivajalle riittää "ensimmäisen raportin oikeus". Erikseen on ratkaistava kenen nimiin lopullinen julkaisu tulee, organisoijan, työryhmän vai jonkun muun.

Näistä varauksista huolimatta kukaan ei vastustanut pääasiaa, jonka PLLH ilmaisi: - Kaivaukseen kuuluu monta asiaa ja hyvä kaivauksenjohtaja panee peliin aina myös itsensä. Siksi hänelle on varattava mahdollisuus myös materiaalin edelleen tutkimiseen.

Graduista todettiin, että niitä usein tehdään omien kaivausten pohjalta, joten prioriteetti on selvä. TE:n mielestä olisi kuitenkin suositeltavaa, että yliopistot neuvottelisivat aiheista viraston kanssa. PK pohti, kenen nimet pitäisi mainita opinnäytteitä julkaistaessa. Hän otti esille myös prioriteetin varaamisen "vanhaan" materiaaliin. Voiko sellaisen sulkea muilta ja missä kulkee raja? Tästä ei kuitenkaan syntynyt keskustelua.

Oman ongelmansa muodostavat analyysien tulokset. TE ja PP totesivat, että esim. C 14 -ajoitukset julkaisee laboratorio, joskin viiveellä, ja kun siellä siirrytään tietokoneaikaan tulokset leviävät heti yli maailman. PP piti tässäkin tärkeänä kaivajan prioriteettia, vaikka tulokset on arkistoitava muun materiaalin mukana. MSL uskoi kaivajan tuloksiin. US arveli, etteivät laboratorion julkaisemat irralliset ajoitukset ole sinänsä käyttökelpoisia, vaan tarvitsevat taustaa. TE epäili näytteiden suunnitelmallisuutta ja oli sitä mieltä, että virastolla on ratkaisovalta sen välityksellä tehdyissä analyyseissä. PLLH väitti, että arkeologiassa on muutakin kuin ajoitukset.

Prioriteetti uusiin irtolöytöihin ei herättänyt paljoa keskustelua. PK totesi, että virkamiehet niitä julkaisevat. TE mietti, kuuluuko prioriteetti paketin aukaisijalle vai aluetta hoitavalle tutkijalle vai sille, jonka erikoisalaa löytö on. MSL:n mielestä erikoistutkijalla on parhaat edellytykset julkaisemiseen. PK halusi tietää, miten pitkälle erikoisalan prioriteetti ulottuu esim. rahalöydöissä...

Alussa mainitsemistaan syistä LP katsoi, ettei prioriteettia tule pitää itsestään selvänä: sitä voi toivoa, mutta ei vaatia. PP sen sijaan piti kaivajan prioriteettia jokseenkin automaattisena ja hänestä aineiston varaamiseen riittää ilmoitus julkaisuaikomuksesta.

Ratkaisua ei tullut siihen, miten prioriteetti saadaan yleisesti tiedoksi. Kaivaustenkaan kohdalla varaus ei aina ole varma, koska kaivajat tuskin

ovat kiinnostuneita kaikkien omiensa julkaisemisesta. Lähipiiri tuntee yleensä kunkin aikomukset, mutta kauempana niistä on vaikea tietää. MH esittikin, että vuotuisia kaivauksia esittelevässä julkaisusarjassa ilmoitettaisiin myös varaukset. TE piti sellaista vaarallisena, mutta arveli jossakin vaiheessa mahdolliseksi ATK-rekisteriä käynnissä olevista tutkimuksista. (MH: Muita mahdollisuuksia: varaus ilmoitettaisiin kaivauskertomuksessa tai Muinaistutkija voisi listata varatut aineistot, tekeillä olevat opinnäytteet jne. Vai onko tämä humanistin intimitteettisuoja loukkaavaa ja liikaa paineita aiheuttavaa?)

Minkä päällä?

Miten laajaksi prioriteetti on tulkittava?

Kuten LP ja PP totesivat, on löydöt joka tapauksessa diarioidava, luetteloidava jne. ja luettelot sekä tutkimusraportit liitteineen luovutettava arkistoon - ja ainakin esihistorian toimiston arkisto on julkinen ja kaikkien käytettävissä. PP huomautti, että tutkimuksen alaisia löytöjä ei kuitenkaan luovuteta toisen käyttöön. TE arveli, että arkistonkin käyttöä voisi rajoittaa ja vaikkapa julistaa se osin salaiseksi. US muistutti, että yhteiskunnan ylläpitämältä laitokselta edellytetään julkisuutta ja viittasi valtionarkistoon. TE:n mielestä vertaus ei sovi, koska valtionarkiston tutkijoilla ei ole osuutta aineiston kasvuun, kun taas arkeologit itse kartuttavat omaansa.

Joku muistiin merkitsemätön kertoi vihjeeksi, miten muodollisuudet voi täyttää luovuttamalla kertomukset ajoissa arkistoon ja lainata ne saman tien omiin kätköihin.

Kaikki tuntuivat kuitenkin olevan sitä mieltä, että prioriteetti ei oikeuta aineiston salaamiseen. Se ei saa jarruttaa muiden työskentelyä tai koko tutkimusta: laajan aineiston varaaaminen vuosiksi tai vuosikymmeniksi saattaa lamauttaa kokonaisen ajanjakson tutkimisen.

Todettiin, ettei lehtiin annettu uutisluontoinen juttu lopeta prioriteettia eikä loukkaakaan sitä. Maininnat tai kuvat populaarijulkaisuissa, raportit kaivausten rahoittajille ym ovat mahdollisia; samoin esineiden käyttö näytelyssä on vapaata.

US muisteli, että aikoinaan on ollut puhetta väitöskirjan tekijän oikeudesta käsittelemäänsä aihepiiriin, jopa muiden uusiin kaivauksiin.

MSL tiedusteli, miten paljon saa penkoa osa-alueita toisen aineistosta. Vertailumielessä se voi olla välttämätöntäkin. PLLH totesi itse saaneensa tutkia toisen materiaalia, joka antoi hyvää taustatietoa, vaikka sitä ei

julkaisuun tullutkaan. Yhteisesti todettiin, että etuoikeutetun kanssa voi aina keskustella aineiston käyttömahdollisuuksista. Joka tapauksessa on aina korrektaa kysyä lupaa mahdollisen prioriteetin haltijalta.

PK:sta tuntui että gradujen aiheista päätellen materiaalista on pulaa. Kuitenkin oltiin yksimielisiä, että puute on näennäinen, mutta ideoita tarvitaan. PP:n mielestä nuorilla tutkijoilla on aikaisempaa paremmat mahdollisuudet materiaalin hankkimiseen; hän arveli myös, etteivät aikaisemmat kaivaukset kelpaa heidän tutkimuksiinsa, kuten meidänkään mielestämme ei edeltäjien töistä ole hyötyä... Joka tapauksessa hänkin uskoi aiheita riittävän.

LP ei pitänyt prioriteetista kovin tiukasti kiinni: tutkimuksen kannalta on tärkeää se, että tiedot julkistetaan, ei se, kuka julkistaa. Monia asioita voi tutkia useaan kertaan ja eri näkökulmista. Jos joku ehtii ennen, voi toinen katsoa asiaa uudelta kannalta, ehkä yhtyä monessa edelliseen mutta esittää myös parempaa - ja jos oikein hyvin käy, voi saada ilon kumota kokonaan toisen tulokset.

Miten kauan?

Vanhastaan kaivauksenjohtajan prioriteetin aineistoonsa on katsottu kestävän viisi vuotta. PK katsoi, että gradujen kohdalla ehkä riittäisi vähemmänkin. HE taas oli sitä mieltä, ettei viisikään vuotta ole liikaa, koska muut työt hidastavat gradun tekoa.

TE totesi, että käytännössä prioriteettia on kunniaoitettu yleensä kauemminkin, "luonnolliseen poistumaan" saakka. Elinkautista prioriteettia on pidetty nimenomaan itse hankituin varoin tehtyjä kaivauksia koskevana. PP halusi jokaiselle edes jonkun aineiston, jonka voisi julkais- ta vaikka vasta eläkkeellä. US:n mielestä prioriteetin pitäisi olla kuitenkin rajattu, niin ettei kukaan saisi ikäänsä istua aineiston pääl- lä. PP vetosi erilaisiin tutkijatyyppeihin; joku voi puurtaa vuosikym- meniä saman aiheen parissa.

Hetken keskusteltiin myös siitä, millä kriteereillä toiset voivat arvioida jonkun tutkimuksen edistymistä. Riittääkö elonmerkiksi se, että tutkijan on nähty tutkivan? Ja kuka menee sanomaan toiselle, ettei tuosta mitään tule, anna aineisto pois?

Tulos

Mitään yhteenvetoa tai julkilausumaa ei asiasta tehty. TE huomautti jo

alustuksessaan, että tästä asiasta on vaikea luoda mitään yleistä säännöstä. Hän viittasi myös museoviraston työjärjestyksen 18. §:än, jonka hän tulkitsi niin, että tutkimusosaston johtaja päättää aineiston käytöstä. (HM: mainitun pykälän mukaan osastonjohtaja ratkaisee mm. osaston piiriin kuuluvaa tutkimusohjelmaa ja julkaisutoimintaa koskevat asiat. Varsinaisesta aineiston käytöstä siinä ei puhuta.)

Kaivajan etuoikeutta (=yleensä ensimmäinen julkaisu) aineistoonsa ei kiistetty; muunlaisten prioriteettien käsittely jäi vähälle. Myös viiden vuoden määräaika hyväksyttiin, joskin miniminä. Elinikäisten prioriteettien kohdalla on ilmeistä erimielisyyttä.

Todettiin, ettei prioriteetti oikeuta aineiston salaamiseen eikä se saa jarruttaa yleistä tutkimusta. Aineiston popularisoiva käyttö ei prioriteettia loukkaa.

Vaikeampaa kuin aineiston prioriteetti on määrittää julkaisemattomien ideoiden prioriteetti. Tästä ei kuitenkaan päästy keskustelemaan.

Muiden mahdollisuuksista käyttää priorisoitua aineistoa on aina mahdollisuus neuvotella. Usko konsensukseen tuntui vahvalta.

Muinaistieteellisen toimikunnan 3.5.1958 tekemä päätös

Muinaistieteellisen toimikunnan määräyksestä suoritettujen tutkimustöitten ja virkamatkojen tulokset, kuten tutkimuskertomukset, piirustukset, valokuvat sekä muu kertynyt aineisto, ovat tutkijoiden vapaasti käytettävissä. Muinaistieteellisen toimikunnan tai sen osaston aloitteesta suoritettujen monivuotisten tutkimustyön prioriteetti on Toimikunnalla tai osastolla siinäkin tapauksessa, että mahdollisesti vain yksi tutkija on suorittanut työn.

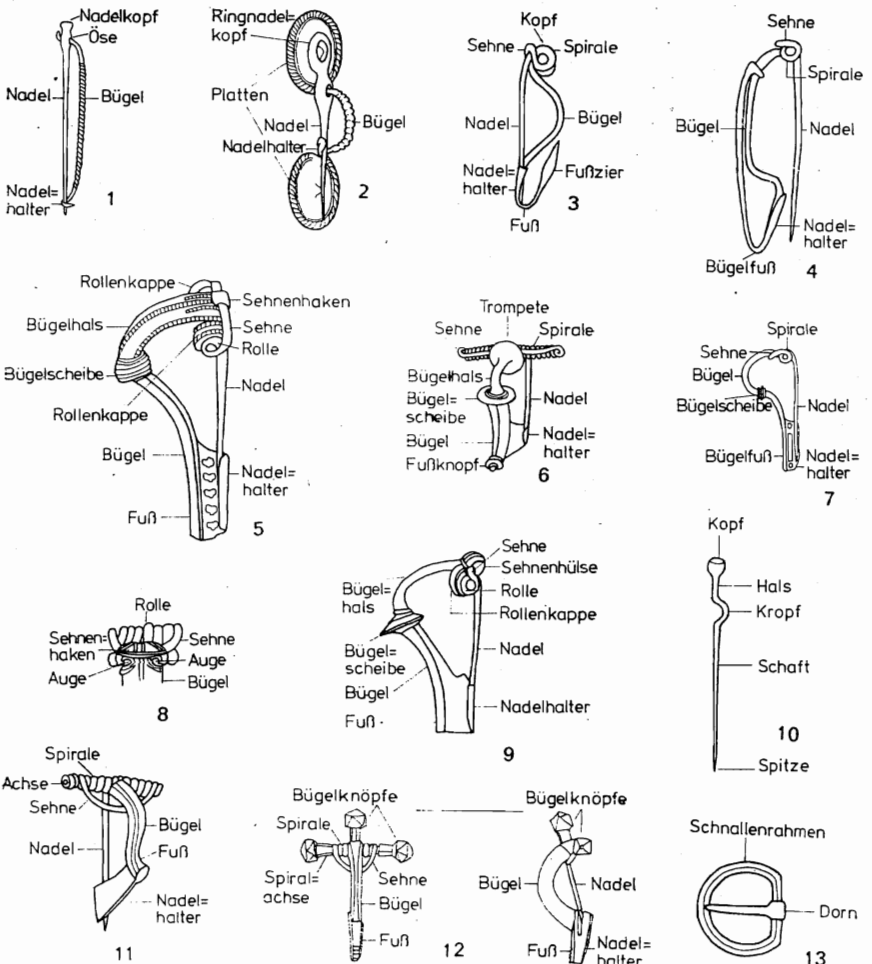
Tutkijalle voidaan kuitenkin myöntää prioriteetti erinäisissä tapauksissa:

1. Jos Toimikunnan virkailija tai Toimikunnan hyväksymä muu tutkija omasta aloitteestaan suorittaa muinaistieteellisen tai muun kaivauksen tai tutkimuksen, ovat tulokset hänen käytettävissään tutkimuksen aikana ja sen jälkeen 5 vuotta ellei Toimikunta toisin päättä. Kuitenkin voidaan aineistoa tänä aikana käyttää Toimikunnan alaisissa tutkimustehtävissä.
2. Sillä, joka osaston vastaajaverkostolle on laatinut tieteellisen kyselyn, on koko aineistoon prioriteetti niin pitkän aikaa kuin Toimikunta

katso aiheelliseksi. Kuitenkin voidaan aineistoa tänä aikana käyttää Toimikunnan yleisiin tutkimustehtäviin.

3. Sille, joka määrättyä tieteellistä kysymystä varten on suunnitellut ja järjestänyt tieteellisen inventoinnin, voidaan poikkeustapauksissa myöntää aineistoon prioriteetti kohdassa 2 mainitulla rajoituksella. Prioriteettioikeus voi tulla kysymykseen varsinkin silloin, kun inventointi suoritetaan stipendivaroilla.

4. Prioriteettikysymykset ratkaisee asianomainen osasto tutkijan tekemän pyynnön perusteella. Osaston päätöksestä voi vedota Muinaistieteelliseen Toimikuntaan. Se ratkaisee asian kuultuaan ko. osaston johtajan lausunnon.

Arkeologi uskoo:

Saamelaiset ehtivät Suomeen ennen suomalaisia

FORSSA (TS)

Runsaat Lappi-aiheiset paikannimet ovat osoitus siitä, että Varsinais-Suomessa ja Hämeessä asusti varhaisella rautakaudella, ennen ajanlaskun alkua saamelaisia. Saamelaiset, joilla mitä ilmeisimmän oli sama itämerensuomalainen geeniperintö, sulautuivat suomalaisiin tai väistyivät pois heidän tieltään.

Näin todisteli arkeologian professori Unto Salo lauantaina Forssassa järjestetyillä arkeologian päivillä.

Professori Salo on tutkinut saamelaisasutusta erityisesti Kokemäenjoen seudulla. Hän on yhdistänyt arkeologisen ja kielitieteellisen näkökulman lappalaistarinoinhin ja lukuisiin etelän lappalaisiin paikannimiin.

— Hämmästyttävän hyvin tiede ja tarinat täsmäävät yhteen. Aikaisemmin tarinainen on arkeologisessa tutkimuksessa jätetty syrjään, koska se on epäluotettava. Mutta esimerkiksi Tampereen seudun tarinoissa puhutaan vanhasta lappalaisesta asutuksesta, ja sieltä on myös löytynyt todisteita saamelaisen ja suomalaisen väestön kohtaamisesta ja rinnakkainelosta.

Saamelaisasutuksesta kertovat lapinrauniot, haudat, joita on runsaasti Kokemäenjoen vesistön varrella, mm.

Vammalassa ja Lempäälässä. Lounaisessa Hämeessä lapinraunioita on löytynyt vain kaksi: toinen Humppilasta ja toinen Tammelan Torronsuolta.

Saamelaisperäisiä paikannimiä löytyy Kokemäenjoen vesistön leveyksiltä paljon enemmän kuin aikaisemmin on tiedettykään, Salo uskoi. — Näissä tutkimuksissa liikutaan sellaisessa välimaastossa, jossa on runsaasti erilaisia sudenkuoppia ja mahdollisuus

kompastua, hän myönsi.

Lounais-Hämeen museon johtaja Lauri Pohjakallio selvitteli lounaishämäläisiä löytöjä kivikauden alusta rautakauden loppuun. Anna-Liisa Hirviluoto Helsingin museovirastosta on tutkinut Halikonlahden yhteyksiä sisämaahan rautakaudella. Hän totesi, että kalmistolöydöt Isokylästä Uskelanjoen suusta kertovat aktiivisesta kaupankäynnistä Itämerentakaisen maitten kanssa rautakaudella.

Isokylän asukkaat olivat riippuvaisia sisämaan naapurista Hämeen sydänseudulla ja Satakunnassa. Muinaisia kulkureittejä on esinelöytöjen perusteella voitu seurata Halikonlahdelta aina Pohjanlahden rannikolle asti. Tammelan Pyhäjärven ympäristö oli

muinaisen erä- ja kauppareitin etappipaikka.

Tuhat vuotta vanhaa uutta

Vuosituhansien takaisia asioita penkova arkeologia löytää jatkuvasti uutta valaistusta suomalaisten ja Suomen hämärään menneisyyteen. Kovin kiirettä ei suomalaisilla kuitenkaan tunnua olevan menneisyyden selvittämisesä. Siitä kertoo arkeologiseen tutkimukseen osoitettujen resurssien vähäisyys. Myös resurssikysymyksistä puhuttiin Forssassa arkeologian päivillä.

— Arkeologian professoreita on Suomessa vain kaksi, kun esimerkiksi kielitieteellä niitä on lähes kolmekymmentä, professori Salo totesi. — Voimavarojen puute haittaa myös paikallisten arvoitusten ratkaisemista, muistutti museon johtaja Pohjakallio.

— Lounais-Hämeessä olisi monta mielenkiintoista kaivauskohdetta, esimerkiksi Tammelan Kuivajärven ranta, josta on löytynyt rautakauden keramiikkaa. Runsaasti selvittämätöntä on myös Urjalan rautakauden olemuksessa. Sakari Pälsi aloitti Urjalan tutkimukset ja antoi 1913 ohjeet niiden jatkamisesta, mutta samassa jamasella vielä ovat, Pohjakallio harmittelee.

Arkeologian päivien aarti oli tarjolla paitsi alan ammattilaisille, myös paikallisille kiinnostuneille. Lappalaisteariat ja rautakausi kiinnostivat niin koululaista kuin historiallista perustietoutta hakevaa nuorisokirjailijaa.

ARKEOLOGIASTA SUOMESSA *

Arkeologia ei runsaan vuosisadan iästään huolimatta ole kuulunut Suomen tieteiden kultapossukerhoon. Se syntyi J. R. Aspelinin uraa uurtavasta tutkimustoiminnasta 1860- ja 1870-luvulla ja institutionaalistui Muinaistieteellisen toimikunnan perustamisen kautta v. 1885. Silloin organisointiin esineellisen lähdeaineiston systemaattinen keräys, aloitettiin säännöllinen kaivaustoiminta ja inventointi sekä havaintoaineiston järjestelmällinen arkistointi. Näin alkunsa saaneet esineelliset ja arkistokokoelmat, nykyisen Museoviraston esihistorian toimiston kokoelmat, ovat Suomen esihistorian tutkimuksen kivijalka ja rakennus; muut ovat laajuudeltaan ja merkitykseltään toissijaisia. Muinaistieteellisen toimikunnan/Museoviraston resurssit ja tieteellinen kapasiteetti ovat suuressa määrin sanelleet arkeologian statuksen meidän päiviimme. Helsingin yliopistossa on kyllä ollut arkeologian professuuri vuodesta 1923 lähtien, Turussa vuodesta 1969, Oulussa lehtoraatti vuodesta 1972, mutta verrattuina vaikkapa yliopistojemme 28 suomen kielen professorin ja apulaisprofessorin virkaa, ne osoittavat arkeologian yliopistollisen statuksen vaatimattomaksi. Maakunnallinen/alueellinen arkeologia, joka on kehittynyt esim. Norjassa ja Ruotsissa voimakkaasti, on Suomessa vasta alussa, mutta joka tapauksessa se on syntynyt.

Arkeologian yllä kuvattuun asemaan on tietysti historialliset syynsä. Niistä olennaisimpia on suomalaisen identiteetin synty viime vuosisadan kansallisromantiikan yhteydessä. Sen aineksina olivat runebergiläinen idealismi ja suomalaisuus, joka rakentui henkisen perinteen, erityisesti Kalevalan, ja suomenkielisen kirjallisuuden sekä suomen kielen varaan. Myös historialla, jonka suuri vuosisata 1800-luku muutoinkin oli, oli kulttuurinen tilauksensa kansakunnan henkisessä rakennustyössä ja oikeustais-telussa. Samantapainen tilaus oli aluksi esihistoriallisella arkeologialla, uudella tieteellä, joka oli viime vuosisadan alkupuolella syntynyt vastaamaan kysymykseen, mitä tapahtui ennen historiallisen ajan alkua. Vastauksia antoi ensimmäisenä J. R. Aspelin, joka alkoi tutkimuksensa Pohjanmaan esihistoriasta, mutta siirtyi Suomen ja suomalais-ugrilaisten esihistoriaan. Hänen tutkimustaan siivitti isänmaallisuus, joka sitten

* Versio tervehdyspuheesta Arkeologian päivillä Forssassa 26.3.1988.

laajeni suomalais-ugrilaiseksi heimoaattesksi, unelmaksi Suomen suvun suuresta euraasialaisesta menneisyydestä.

Unelma ei kuitenkaan kestänyt arkeologisten perspektiivien tarkentuessa tämän vuosisadan puolella. Arkeologiaan ei siis voitu pohjata romanttista uskoa Suomen suvun kielihistorialliseen suuruuteen. Mutta Suomenkaan muinaiselle mahtavuudelle arkeologia ei näyttänyt tarjoavan riittäviä aineksia. Meidän rautakautiset muinaisesineemme oli muokannut pyyntikulttuurista erätalouteen noussut väestö, eikä se vähyydessään voinut elättää taiteelliseen muodonantoon erikoistuneita käsityöläisiä; sen rautataokset ja pronssivalokset olivat siis pääasiassa yksinkertaisia muotoja. Kiintojäänöksissäänkään eivät suomalaiset erätalonpojat voineet julistaa pitkälle organisoitunutta yhteiskuntaa, sellaista, joka olisi tuottanut mahtavia muinaisjäänöksiä. Unelma kansallisesta menneisyydestä, kalevalainen sankariaika, voitiin sen vuoksi rakentaa vain henkisen kansanperinteen varaan. Olihan meillä kyllä Hjalmar Appelgren-Kivalon tutkimat muinaislinnat, rautakauden organisaatioiden kiviset todisteet, olihan meillä Appelgrenin kuvaamat ristiretkiajan upeat naisenpuvut. Mutta mitä ne olivat kalevalaisen sankarihohteen rinnalla; Troija on pettymys jokaiselle Iliaan lukijalle! Varhaishistorian näyissään Jalmary Jaakkola sivuutti maanmatalat esineelliset todisteet mutta hyväksyi joukon kalevalaisia ja kirjoitti osaksi niistä itsenäiselle Suomelle sen ensimmäisen, historian-takaisen itsenäisyyden.

Kalevalaisen menneisyyden rekonstruointiin arkeologia ei siis kyennyt eikä sitä siihen tarvittu. Sitä paitsi se jäi suuressa määrin maan ruotsinkielisen sivistyneistön intressiksi, sivistyssukujen, jotka perinteessään sitoutuivat esineelliseen kulttuurihistoriaan voimakkaammin kuin suomenkielinen väestö. Kun Venäjä muuttui Neuvostoliitoksi ja sen rajat sulkeutuivat, Suomen arkeologia menetti myös suomalais-ugrilaiset tehtävänsä: se kääntyi länteen, Skandinaaviaan, kuten ilmenee Helsingin Yliopistoon perustetusta Suomen ja Pohjoismaiden arkeologian professuurista. Sille jäi tietysti myös Viron ja muun Baltian suunta, ja 1930-luvulla se saattoi idätellä goottilaista ideaa. Mutta ennen muuta sen tehtäväksi jäi kotimaan esihistoria, sen lähdeaineiston jatkuva keräys ja entistä yksityiskohtaisempi tutkiminen ja tulkinta.

Tämän jo alusta lähtien luontaisen tehtävänsä Suomen arkeologia on hoi-

tanut niukkojen resurssiensa rajoissa kaikella kunnialla. Se on ulottunut Suomen esihistorian takarjan yhä kauemmaksi, nykyisin yli yhdeksän vuosituhannen taakse, niin kuas kuin ihmiselämän edellytykset ovat täällä ylipäänsä olleet olemassa. Nuo vuosituhannet se on kyennyt täyttämään toisiaan seuraavilla kulttuurikausilla, se on selvittänyt monipuolisesti niiden kronologiaa, asutushistoriaa ja kulttuurihistoriaa, onpa se avannut näkymiä myös yhteiskunta- ja taloushistoriaan. Se on myös osoittanut, ettei Suomi ole koskaan ollut muusta Euroopasta erillään: sen ensimmäisiä vuosituhansia ovat hallinneet itä, kaakko ja etelä, kunnes kolmas vuosituhat tuo Suomen asutuksen tietoisuuteen yhä kohtalokkaammaksi kohoavan lännen.

Suomen varsinaisen historian jatkoksi heiveröinen arkeologia on siis luonut kahdeksankertaisen esihistoriallisen perspektiivin. Myös suomalaisuuden vaiheet se on siirtänyt yhä kauemmaksi. Ensin se katsoi, että Suomi suomalaistui vuoden 700 tienoilla jKr.: suomalaisten heimomarssi Karjalan kannaksen kautta tai purjehdus yli Suomenlahden. Alfred Hackman puolestaan yhdisti v. 1905 arkeologisen aineiston kielihistorian ja varhais historian perspektiiveihin ja päätteli, että suomalaiset olisivatkin tulleet tänne Virosta jo ajanlaskun vaihteesta lähtien, vähittäisen maahanmuuton kautta, sulauttaneet otaksutun skandinaavisen väestön, muuttaneet Kokemäenjokea myöten sisämaahan vieden asutuksen lopulta Savoon ja Karjalaan asti.

Tämä oivallisesti harkittu teoria muodosti Suomen kansallisen tutkimuksen esihistoriallisen kehyksen, ja oppikoulujen kautta siitä tuli osa itsenäisen Suomen identiteettiä. Se pysyi voimassa 1960-luvun loppuun, kunnes C. F. Meinander kykeni osoittamaan, että esiroomalaisen ajan morbynkeraamiikka yhdistää roomalaisajan asutuksen pronssikauden asutukseen. Syntyi jatkuvusteoria, jonka mukaan suomalaisuus takautuu Suomessa ilmeisesti runsaan viiden vuosituhannen päähän, varsinaiskampakeraamisen ajan alkuun. Sen mukaan suomen kieli on olennaisesti kehittynyt täällä, täällä on luotu suomalainen yhteiskunta ja kulttuuri, ensin vasarakirveskulttuurin kantabalttilaisessa, sitten pronssikauden germaanisessa koulussa, jonka jatkoluokat ulottuvat rautakauteen ja keskiajan puolelle. Näin arkeologia on luonut kansalliselle menneisyydelle uudet esihistorialliset kehykset, antanut monille tieteenaloille aivan uudet tutkimusmahdollisuudet. En tiedä toista kansallista tiedettä, jonka tutkimus olisi muuttunut niin ratkaisevasti näköaloja kuin arkeologia on tehnyt.

Onko se siis näin tehnyt tehtävänsä? Onko se käyttänyt voimavaransa lop-

puun? Onko sen nyt suunnattava ulos avaraan maailmaan, jonne Ari Siiriäinen haluaa Suomen arkeologien rivit johtaa? Arvostan suuresti etevän kollegani mielipiteitä ja hyväksyn täysin hänen käsityksensä siitä, ettei Suomen tarvitse riittää suomalaiselle arkeologille, jos Afrikan tähti houkuttaa. On todella tarpeen solmia yhteyksiä ohi Skandinavian, yli Atlantin ja Välimeren, kuten hän on tehnyt, ja ennustan hänen saavan seuraajia. Suomen arkeologia voi ja sen pitääkin voittaa arvostusta maailmalla, ja kansainvälinen tunnustus saa varmaan ansaittua vastakaikua Suomen tieteen kilpailukentillä. Mutta siinä en häneen yhdy, että arkeologian suuret saavutukset olisi Suomen esihistoriassa jo saavutettu: en näe arkeologisten lähteiden informaatiolle mitään näköpiirissä olevia rajoja, en Suomessa enkä muualla. Arkeologian tila ei täällä ole tyydyttävä, mutta se on paranemassa, ja sen näkymät ovat mielestäni lupaavimmat kuin koskaan. Uskoni on, että arkeologia valtaa Suomessa sen aseman, joka sille oikeutetusti kuuluu.

MUINAISTA TAKA-LAPPIA

Näyttely

Museoviraston ja Suomen Kansallismuseon järjestämä näyttely oli avoinna Kansallismuseossa 21.5.1987-15.2.1988 ja Enontekiöllä 4.-20.3.1988. Tätä kirjoitettaessa se on Inarissa (25.3.-17.4.). Sieltä näyttely siirtyy Sodankylään Tankavaaran kultamuseoon ja on siellä kesäkuun puoliväliin. Tankavaarasta näyttely siirtyy Utsjoelle ja on siellä avoinna heinäkuun puoliväliin. Tornionlaakson maakuntamuseoon näyttely pystytetään elokuun alussa. Näyttely päättyy Torniossa 30.9.1988.

Näyttelyn työryhmä:

Tutkimus: Matti Huurre (pj), Liisa Erä-Esko, Jarmo Kankaanpää, Paula Purhonen, Tuija Rankama, Seija Sarkki-Isomaa, Eeva-Liisa Schulz ja Markku Torvinen.

Ulkoasu: Annikki Vormala.

Samuli Paulaharjun käyttämää nimitystä hiukan laajentaen voi Suomen pohjoisimpien kuntien, Enontekiön, Inarin ja Utsjoen, aluetta nimittää Taka-Lapiksi. Viime vuosina museovirasto ja Helsingin yliopiston arkeologian laitos ovat suorittaneet siellä paljon arkeologisia tutkimuksia, joiden tulokset yhdessä aikaisempien kanssa ovat pohjana tälle näyttelylle. Sen

tarkoituksena on esitellä yleisölle Taka-Lapin löytöjä ja tutkimuskoh- teita ja kertoa, mitä niiden perusteella nyt tiedetään alueen asutuksesta ja oloista kivikaudelta pitkälle historialliseen aikaan. Lisäkuvitusta on saatu vanhoista teoksista mm. Olaus Magnuksen 1500-luvulla ilmestyneestä historiasta, sekä arkeologien kuvaamista nykymaisemista.

Aluksi mm. esitellään kartalla Lapin jokireittejä, jotka muodostavat mo- nille tahoille suuntautuvan kulkuverkoston ja joilla siksi on ollut suuri merkitys asutuksen kehittämisessä ja yhteydenpidossa muun maailman kanssa. Samoin kerrotaan alueen arkeologisen tutkimuksen historiasta viime vuosi- sadalta lähtien: ensimmäisenä arkeologina suoritti siellä 1873 pienen kaivauksen Inarin Ukonsaarella nuori englantilainen Arthur Evans, joka myöhemmin tuli maailmankuuluksi Kreetalla suorittamistaan Knossosken tut- kimuksista. 1950-luvulle saakka tutkimukset olivat vähäisiä, mutta varsin- kin 1980-luvulla ne ovat lisääntyneet suuresti, lähinnä siksi, että niitä on voitu suorittaa valtion työohjelman varoin.

Aikataulukko "Jääkaudesta saamelaisiin" vitriinissä olevine esineineen on tarkoitettu antamaan ajallisia kiinnekohtia löydöille ja löytöpaikoille. Jokaisesta aikakaudesta on myös lyhyt oma yleiskatsaus karttoineen. Omina kokonaisuuksinaan esitellään tärkeimpiä tutkimuskohteita, kuten rikaslöy- töisiä asuinpaikkoja Enontekiön Proksin kentässä. Inarin Vuopajassa ja Utsjoen Ala-Jalvessa. Mukana on myös seidat ja eräs saamelaisten tunnetuim- mista pyhistä paikoista, Inarin Ukonsaari. Elinkeinoinhin on lyhyt katsaus ja lopuksi esitellään Utsjoen Nuorgamissa olevaa Välimaa uudistilaa osoi- tuksena elintapojen muuttumisesta.

Tutkimukset osoittavat, että Lappi sai ensimmäiset asukkaansa ainakin yhtä varhain kuin eteläisempikin Suomi eikä se kivikaudella ja pronssikaudella jäänyt kehityksessä mitenkään jälkeen. Rautakin tuli siellä tunnetuksi samoihin aikoihin kuin muualla Suomessa. Maanviljelyksen valtaan pääsy ja lisääntyneet yhteydet muuhun Eurooppaan johtivat Etelä-Suomessa kuitenkin rautakudella kehitysvaiheeseen, johon Lapissa ei ollut edellytyksiä. Siellä kehitys oli hidasta ja elintavat pysyivät vanhoillisina.

Muinaista Taka-Lappia -näyttely sai varsin innostuneen vastaanoton Enon- tekiöllä. Näyttelyä kiitettiin mielenkiintoiseksi, kerronnaltaan joustava- vaksi ja kaikin puolin ammattitaidolla laadituksi. Erytystä huomaavaisuut- ta katsottiin työryhmän taholta osoitetun siinä, että näyttelyn tekstit on käännetty myös saamen kielelle.

TIEDOTUKSIA JA UUTISIA

KIRJOJA MYNNISSÄ

Suomen arkeologisella seuralla on varastossa runsaasti kustantamiaan julkaisuja. Niitä voi ostaa Jussi-Pekka Taavitsaiselta tai Anne Vikkula museovirastosta. Puhelinnumero on 90 - 40251, käyntiosoite Nervanderinkatu 13 ja postiosoite PL 913. 00101 HELSINKI.

Kirjoja myydään jäsenille ja opiskelijayhteisöille (väh. 5 kpl.) 25% alennuksella. Paljousalennus annetaan muille vähintään 5 kpl. tilauksesta ja tilitysmyyntistä saa 10% alennuksen. Tilitykset hoidetaan kaksi kertaa vuodessa.

Myyntissä on:

	norm.	jäsen
Lehtosalo-Hilander: Ancient Finnish Costumes	40,-	30,-
Fennoscandia archaeologica I	24,-	18,-
Fennoscandia archaeologica II	30,-	22,50
Fennoscandia archaeologica III	40,-	30,-
Fennoscandia archaeologica IV	56,-	42,-

ONKS KELLÄN DIAVAIHTAREITA ?

Erinäisiä opetus- ja esitelmätilanteita varten olen pyrkinyt kokoamaan itselleni diakokoelmaa, josta nopeasti saisin tarvitsemani diat. Ehkä muilla on samanlaisia tarpeita. Niinpä esitänkin, että kokoelmiamme monipuolistamiseksi vaihtaisimme dioja. Itselläni on runsaasti kuvia kivi-kautisilta asuinpaikoilta, tulisijoja, maisemia, esineitä in situ, kulttuurikerrosta ynnä muita sorakuopan reunoja. Kaipailen röykkiöitä ja muuta metallikausiin liittyvää. Jos innostut asiasta, niin ota yhteyttä.

Anne Vikkula, Museovirasto, puh. 90-40251, PL 913, 00101 HELSINKI.

Huomio muinaisjäännösten hoitoon

Museovirasto järjesti huhtikuun 20. Suomenlinnassa ravintola Valhallassa muinaisjäännösten hoitoa koskevan neuvottelutilaisuuden, johon kutsu oli lähetetty maakuntamuseoille, Uudenmaan, Turun ja Porin, Vaasan, Hämeen, Kymen, Mikkelin ja Keski-Suomen lääninhallitusten Ympäristön- suojelutoimistoille sekä Sotamuseolle.

* * *

Teemana kenttätyöt ja tutkimus

Museovirasto järjesti 22.3. kesän 1988 arkeologisia kenttätöitä koskevan neuvottelutilaisuuden. Siellä esiteltiin museoviraston esihistorian toimiston kaivaus-, koevaivaus- ja inventointiohjelma niiltä osin kuin se oli varmistunut sekä keskusteltiin Helsingin, Turun ja Oulun yliopistojen vuodeksi 1988 tehdyistä arkeologisista kenttätyösuunnitelmista. Lisäksi keskustelun aiheena oli arkeologinen tutkimustoiminta niissä museoissa, jotka ovat saaneet maakunalliseen museotoimintaan osoitettua valtionavustusta arkeologin palkkaamiseksi tai jotka ovat anoneet muinaismuistolain 10 §:n mukaista lupaa arkeologisten kaivausten suorittamista varten.

Tilaisuuteen kutsuttiin edustajat Helsingin yliopiston arkeologian laitokselta, Turun yliopiston arkeologian osastolta, Turun maakuntamuseosta, Oulun yliopiston historian laitos/ arkeologiasta, Kainuun museosta, Savonlinnan museosta, Lapin maakuntamuseosta, Keski-Suomen museosta ja Päijät-Hämeen maakuntamuseosta.

* * *

700.000 mk Rapolaan

Rapolatutkimus on myötätulessa. Vaikka tielinjausten suhteen ei vielä ole tehty ratkaisua, on asia herättänyt siinä määrin huomiota, että Rapolan alueen tutkimuksiin on liiennyt varoja. Neste Oy on myöntänyt tarkoitukseen 100.000 mk ja Suomen Akatemian apuraha on 600.000 mk:n suuruinen. Varojen käyttö kohdistuu pääasiassa Matomäen asuinpaikkakaivauksiin, mutta myös raudanvalmistuspaikkojen tutkimuksiin sekä alueen inventointiin. Akatemian varat on käytettävä 1.5.1988 - 30.4.1991 välisenä aikana.

* * *

SAVON ESIHISTORIAN SALAISUUDET *

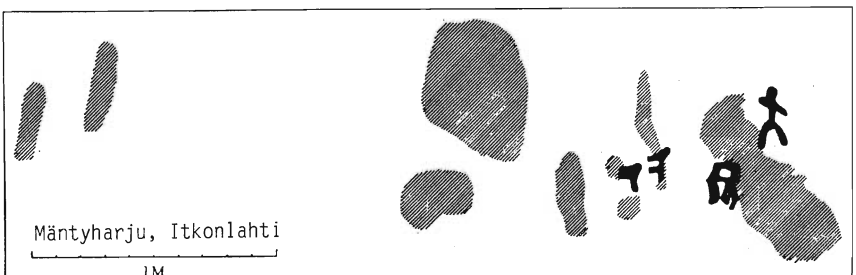
Kun jonkin maakunnan esihistoriaa kirjoitetaan, ihanteellinen tilanne olisi se, että kaikilta maakunnan kulmilta olisi saatu tasaisesti eri-ikäisiä löytöjä, että kaikki maakunnan pitäjät olisi inventoitu ja löytöpaikat tarkastettu. Sen alueella olisi myös suoritettu runsaasti kaivauksia, joiden yksityiskohdat olisi julkaistu ja joiden materiaalia olisi käsitelty laajemmissakin yhteyksissä. Tällainen tilanne on kuitenkin vain unelma, ja Savon uusikin esihistoria on jouduttu kirjoittamaan huomattavasti huonomista lähtökohdista käsin.

Kuitenkin sen jälkeen, kun Juhani Rinteen kirjoittama aikaisempi esihistoriallinen katsaus julkaistiin yli 40 vuotta sitten, on tapahtunut paljon. Useita yksityiskohtia on tutkittu ja julkaistu, uskomattoman mielenkiintoisia kalliomaalauksia on löydetty, ja uudet asenteet ovat ravistaneet käsityksiä koko Suomen esihistoriasta.

Savon kohdalla jännittävimpiin kysymyksiin kuuluu sen selvittäminen, mikä väestö maalasi kuvat kallioon, mikä keksi asbestin käytön saviastioiden materiaalina ja kuka rakensi lapinrauniot, joita myös metelinkiuukaiksi mainitaan. Jatkuiko asutus kivikaudesta rautakauteen vain vähän muotoaan muuttaen, ja onko myöhäisrautakautisen kulttuurin takana pitkä joukko nimettömiä savolaisia, jotka ovat saaneet vain vaikutteita naapuriensa hämäläisten ja karjalaisten taholta? Onko osa kukoistuskauden rikkaudesta laskettava heidän ansiokseen?

Suuri joukko totuuden sirpaleita lepää vielä maassa, mutta Savon uudelleen kirjoitettu esihistoria yrittää nostaa esiin kysymyksen, joihin tulevan tutkimuksen toivotaan vastaavan.

* Savon Historia I:n, Pirkko-Liisa Lehtosalo-Hilander: Esihistorian vuosituhannet Savon alueella, julkistamistilaisuudessa 12.2.1988 jaettu tiedote.

JULKAISUPALSTA

Historian aitta XX sisältää Historian Ystävien Liiton ja Suomen Arkeologisen seuran Kalevalan juhlavuonna 1985 Helsingissä järjestämän seminaarin "MUINAISRUNOT JA TODELLISUUS - Suomen kansan vanhojen runojen historiallinen tausta" kirjallisena saadut esitelmät. Sisällys on jaoteltu seuraavasti: Kirjan toimittaneen Martti Linnan esipuheen jälkeen on pääotsake I HISTORIAA JA MYTTIÄ, artikkeleina: Anna-Leena Siikala, Myytti ja historia eepissä kansanrunoudessa; Ants Järv, Kalevipoeg, Kalevala, Kalevanpojat. II LÄNSI-SUOMESTA KARJALAAN: Jouko Vahtola, Kansanrunojen nimistön ja todellisen nimistön välisistä yhteyksistä; Pirkko-Liisa Lehtosalo-Hilander, Läntisen Suomen muinaispukujen ja kansanrunojen välisistä yhteyksistä; Matti Huurre, Kainuu ja Kuusamo lapinkävijän kohtausalueena rautakauden lopulla. III OMA RAHA JA OMA VERO: Tuukka Talvio, Suomen viikinki- ja ristiretkiajan rahalöydöt; Kauko Pirinen, Koukkuverotuksen alkuperä. IV KRISTINUSKON PITKÄ TAIVAL: Anna-Liisa Hirviluoto, Päättävän rautakauden ja varhaiskeskiajan hautalöydöistä; Aarre Läntinen, Näkökulmia Suomen kristillistämisen alkuvaiheisiin; Seppo Suvanto, Ensimmäinen ristiretki - tarua vai totta?

Edellisen tapaan viime vuonna painosta tulleita, mutta tämän vuoden puolella markkinoituja ovat Suomen Museo 1986 ja Finskt Museum 1987. Ensin mainitussa on seuraavat arkeologian artikkelit: Anne Vikkula, The Stone Age graves of the Nästinristi site in Laitila, SW Finland; Anna-Liisa Hirviluoto, Rapola. Erään maiseman historia; Milton G. Nunez, On the Origins of the Cuban Aceramic Cultures; sekä tiedonantoina tai keskustelua herättämässä: Eero Autio, Heinolan jalas - tuohiveneen pohjan suoja ja Harry Alopeus, Vimpelin interglasiaalisen majavapadon jäännös (Jäädytys-tekniikan käyttö aran arkeologisen kohteen siirrossa).

Finskt Museum 1987:ssä arkeologiaa käsitellään seuraavasti: Roger Jørgensen & Bjørnar Olsen, Asbestkeramik i Nord Norge; Tapio Seger, Refuse Faunas from the Pre-Roman Sites of Trofastbacken and Orrmoan in Korsnäs, S. Ostrobothnia, Finland ja Vytautas Kazakevicius, Motifs of Animal Decorative Pattern on Bindings of the 5 th - 6 th Century Drinking Horns from Plinkaigalis burial ground, (Lithuania). Kirjallisuuden puolella on Tapio Segerin arvio teoksesta Dating in the Bronze Age with special reference

to Scandinavia by Oscar Montelius. With an Introduction by Bo Gräslund. Translated by Helen Clark. Motala 1986.

Turun maakuntamuseon Museotiedotteessa/ Museinytt 1-2 -88 on Esa Laukka-
sen ja Pertti Itkosen artikkeli Eurooppalaisuuden ilmentymiä kivikaudelta
sekä Kuhani Kostetin Alkutuotannon pienmaisemat. Molemmista on ruotsin-
kielinen käännös.

Oulun kaupungin museolautakunnan ja Pohjois-Pohjanmaan museon toiminta-
kertomus vuodelta 1987 kertoo arkeologian osuudesta seuraavanlaisia asioi-
ta: Aimo Kehusmaa esitelmöi hylkytutkimuksista Bottniskt maritimt landskap
-seminaarissa Vaasassa 16.2. sekä SUSL:n kevätpäivillä Oulussa 11.4.
Arkeologian päivillä Hailuodossa ja Oulussa 8.-10.5. hän esitteli museon
ja sen meriarkeologisia tutkimuksia. Pohjois-Suomen esihistoriasta Kehus-
maa luennoitsi esihistorian seminaarissa Torniossa 5.6. samoin hän piti
luennon meriarkeologian kurssilla Kokkolassa 26.9. Kaupungin edustajana
Aimo Kehusmaa oli kalliopiirroskentän avajaisissa Altassa 2.-6.8.

Lukiot käyttivät Pohjois-Pohjanmaan museon kokoelmia ja tiloja hyväkseen
erityisesti esihistorian oppikursseja havainnollistamaan.

Kaakkurin Välikankaan kaivaus

Oulun Kaakkuriin kaavoitetun taajan asutuksen keskelle jäävän Välikankaan
röykkiöalueen tutkimukset aloitettiin kaivamalla yksi neljästä kiviraunios-
ta 11.5.-22.5. Kaivauksia johti FK Markku Mäki vuoti apunaan piirtäjä ja
viisi kaivajaa. - Avattu röykkiö sisälsi kolme rautakautista hautausta.
Esinelöytöjen (26 rauta- ja pronssiesinettä) perusteella hautaukset voi-
daan ajoittaa 400-500-luvuille j.Kr., mahdollisesti osin tuotakin vanhem-
miksi. - Tutkimuksissa museon yhteistyökumppanina on ollut Oulun Yliopis-
ton historian laitoksen arkeologian laboratorio, joka lainasi kaivaustyö-
välineistöä ja jossa kaivausaineiston jälkikäsittely on tehty.

Meriarkeologia

Laitokarin "malmihylyn" tutkimusten jatkamiseksi järjestettiin yhteistyös-
sä Oulun Vesimiehet ry:n kanssa sukellusleiri 4.7.-10.7. sekä sukellus-
matka 19.7. Sukeiluksiin osallistui 22 sukeltajaa; sukellusaikaa käytet-
tiin n. 43 tuntia. Tutkimuksia johti Aimo Kehusmaa. Aluksen peräosan pump-
pausta ja kartoitusta jatkettiin. - Esinelöytöjä saatiin 10 numeroa.

Arkeologinen kenttäkausi 1987

Arkeologinen kenttäkausi 1987 oli antoisa niin koko Suomen kuin Keski-Suomenkin osalta. Siitä lähtien kun Keski-Suomessa on tehty aktiivisesti arkeologista tutkimusta (muinaismuistojen alueittaiset inventoinnit eli selvitykset, kaivaukset ja muut tutkimukset) 1980-luvun alusta, on yleisön ansiokkaan tuen avulla saatu vuosittain päivänvaloon merkittävä määrä yhteisten esivanhempiemme elämää eli Keski-Suomen esihistoriaa valottavia irtaimia muinaisesineitä sekä kiinteitä muinaisjäännöksiä (hautoja, asuinpaikkoja, kalliomaalauksia jne.).

Arkeologiset tutkimukset on kohdistettu erityisesti vähiten tunnettuun aikaan eli pronssikauteen ja erityisesti pronssikauden ja rautakauden vaihteeseen eli ajanlaskun alun tienoille. Viimeksi mainitusta ajasta uskottiin aiemmin muun muassa, että Suomen asutus olisi silloin lakannut tai ainakin huomattavasti vähentynyt. Uusi tutkimus on täyttänyt tämän aukon. Nykytutkimuksen mukaan asutus on jatkunut Suomessa katkeamattomana aina jääkauden lopun jälkeisistä ajoista asti: esihistoriamme ja historiamme ulottuu Suomessa yli 9000 vuoden taakse. Keski-Suomeen ensimmäiset ihmiset saapuivat n. vuonna 6500 eKr.

Vaikka aiemmiltakin vuosilta on mielenkiintoisia löytöjä, oli vuoden 1987 arkeologinen kenttäkausi monipuolisuudessaan tähän astisista antoisin. Löydöt katsoivat muun muassa kaikki esihistorialliset kaudet (Keski-Suomessa kivikausi n. 6500–1500 eKr., pronssikausi n. 1500–500 eKr. ja rautakausi n. 500 eKr.–1200 jKr.). Tiedollisesti merkittävimmät kenttäkauden uudet löydöt ja tutkimukset olivat Laukaan Hartikasta löytynyt Keski-Suomen ensimmäinen kivikautinen kaksoishauta, jossa vainajat oli peitetty punamultakerroksella, Jämsänkosken kankarisveden rannalta löytynyt kivikauden lopun asuinpaikka, Saarijärven Summasaaren rautakauden alun asuinpaikka sekä Jämsän kirkkomaan osoittautuminen jo pakanuuden aikana käytössä olleeksi kalmistoksi. Monet vuoden 1987 löydöt tulevat johtamaan jatkotutkimuksiin. Keväällä 1988 ovat inventointivuorossa Hankasalmi ja Muurame. Ohessa on asetelma kenttäkauden 1987 tutkimuksista ja löydöistä.

Arkeologinen kenttäkausi 1987

Keski-Suomen museoon kertyneitä muinaismuistolain alaisia löytöjä tai löytötietoja

suorittaja: KSM = Keski-Suomen museo
MV = Museovirasto (Kansallismuseo)

SAKSITTUA

Muinaismuistojen INVENTOINNIT:

Jyväskylän ent. pitäjä (Jyväskylän kaupunki ja maalaiskunta) KSM

arkeologiset KAIVAUKSET:

kunta/kaivauspaikka	löydön laatu	aika	kaivaja
Kuhmoinen Linnavuori	muinaislinna	n. 1000 jKr	MV ja KSM
Kuhmoinen kk	kalmisto	n. 1000 jKr.	MV ja KSM
Laukaa Hartikka	kiviäutinen asuinpaikka	n. 3000 eKr	MV
Muurame kk	kivik. asp.	n. 3000 eKr	MV
Saarijärvi Summasaari	rautak. asp.	n. 0	MV, KSM ja Saarijärven museo
Äänekoski Suojoki	kivik. asp	kivikausi	MV

KIINTEÄT MUINAISJÄÄNNÖKSET ja IRTAIMET MUINAISESINEET, joita ei ole löydetty inventoinnin tai kaivauksen yhteydessä:

kunta	löydön laatu	aika	löytäjä
kiinteät muinaisjäännökset:			
Joutsa	lapinraunio	pr/rautakausi	Heikki Mäyrä
Jämsä	kalmisto	rautakausi	Kari Koskinen
Jämsänkoski	kivik./pr.asp.	kivik./rautak.	Kimmo Kurkinen
Kinnula	lapinraunio	rautakausi	Petri Asikainen
Kinnula	hangas	?	Seppo Pekkarinen
Korpilahti	lapinraunio	rautakausi	Seppo Pekkarinen
Saarijärvi	kivik. asp. aiem.tun.	kivikausi	Harri Lyytikäinen
Reisjärvi	kivik. asp.	kivikausi	Toivo Moilanen
			Jaakko Leppänen

irtaimet muinaisesineet:

Hankasalmi	kiviesine	kivikausi	Pentti Lintunen
Karstula	kivikirves	kivikausi	Eero ja Matti Poikonen
Kinnula	merta	?	Eino Pekkarinen
Konginkangas	reikäkivi	kivikausi	Jaakko Kunelius
Korpilahti	kivikirves	kivikausi	Leo Kamunen
Verla	kiviesine	kivikausi	Carl Lange
Viitasaari	"museolöytöinä"	4 esinettä kivi- ja rautakaudelta	

YHTEENVETO: uusia kiinteitä muinaisjäännöksiä 7 kpl 6 kunnasta (5 Keski-Suomen läänissä) ja uusia irtaimia muinaisesineitä 6 kpl 6 kunnasta (5 Keski-Suomen läänissä)

Vuonna 1987 on lisäksi kerätty historiallisen ajan maalöytöjä mm. Joutsasta ja Laukaasta, otettu näytteitä laivahyllystä Päijänteessä sekä merkitty rekisteriin historiallisen ajan muinaisjäännöksiä kuten tervahautoja mm. Joutsassa ja Konnevedellä.

"Rautasuot" suojaan

Turun luonnonsuojeluyhdistys haluaa kiinnittää huomiota Etelä-Suomen aikaisemmin tuntemattomaan maisematyyppiin, joka tavallaan on yhdistelmä varhaisen teollisuuden synnyttämää maisemaa ja luonnonmaisemaa. Kysymyksessä on vastikään löydetty alkukantaisesta raudanvalmistuksesta kertovat muinaisjäänökset.

- Löydettyillä muinaisjäänöksillä on merkitystä soiden suojeluun liittyvissä kysymyksissä, sillä tietääksemme yhtään suota ei toistaiseksi ole suojeltu sillä perusteella, että sen pohjalle on saostunut suomalmia, Markku Ikäheimo Turun Iyistä kertoo.

Asiaan palataan seuraavassa Luonnonsuojeluväessä.

FORSSAN LEHTI

26.3. 1988.

Viikinkiajan löytö Ukrainassa

Ukrainassa on tehty merkittävä viikinkiajan löytö. Arkeologisissa kaivauksissa Zornivin kylässä löytyi ketjuun kiinnitetty pieni hopeinen kirves. Viikingit käyttivät tällaisia riipuksia, koska niiden arveltiin antavan rohkeutta ja suojelevan kuolemalta ja haavoittumiselta.

Ukrainasta ei ole aiemmin löydetty vastaavanlaisia riipuksia. Viikinkien eli varjagien kuten heitä Venäjällä kutsuttiin, tiedetään kuitenkin liikkuneen Itämeren itäpuolisilla alueilla 500-600-luvulta lähtien.

SAKSITTUA

LUONNONSUOJELUVÄKI No:2, MAALISKUU 1988.

Mitä 4 000 vuotta sitten kirjoitettiin?

Intialaiset arkeologit ovat kaivauksissaan löytäneet tuhansittain kivi- ja savitauluja, joiden pintaa koristavat tuhansia vuosia sitten kaiverretut tuntemattomat merkit. Kaivauksia on tehty Harappan, Mohendo-Daron ja Kalibanganin alueilla. Näiden taulujen kopioita on lähetetty Leningradiin tutkittavaksi, ja siellä onkin matemaattisen analyysin ja tietokoneiden avulla saatu eriteltyksi monia muinaisintialaisia kirjoitusmerkkejä.

Historian tohtori J.V. Knorozovin työpöydällä on löytöjen kopioita. Kivi- ja savitaulujen kappaleet ovat kirjavanaan arvoituksellisia merkkejä. Paikoitellen ne punoutuvat yhteen eriskummallisiksi nauhaksi, toisaalla taas hajaantuvat mutkikkaaksi geometrisiksi kuvioksi. Mutta mitä nuo yli 4 000 vuotta sitten eläneet kirjoittajat halusivat kertoa maailmalle?

Eri maiden indologit ovat vuosikymmeniä yrittäneet ratkaista tuon harappa-sivilisaation salaisuutta. Se on ollut yksi maailman vanhimpia kulttuureja. Kronozov ker-

too. Alueelta löydetty muinaislinnojen, merisatamien, rajalinnoitusten ja asutusten rauniot kertovat, että noina kaukaisina aikoina Indostanin luoteisosassa vallitsi pitkälle kehittynyt kulttuuri. Mutta kivitaulun palaselle kaiverrettujen kirjoitusten tulkitseminen on näyttänyt ylivoimaiselta tehtävältä. Mehän emme tunneta muinaista merkkijärjestelmää sen enempää kuin niiden ihmisten puhumaa kielitään.

Tohtori Knorozov, historioitsija ja kielitieteilijä, saavutti taannoin kuuluisuutta kulta maailman selvittäessään maya-intiaanien kirjoitussysteemin salaisuuden.

Kolumbuksen siirtokunta löydetty?

Arkeologit uskovat löytäneensä Kristoffer Kolumbuksen ensimmäisen siirtokunnan Haitin pohjoisrannikolta. Floridan yliopiston tutkija Kathleen Deagan kertoi arkeologiryhmänsä löytäneen kaivoa muistuttavasta onkalosta ruukun, jossa on eurooppalaisen rotan leuka ja eurooppalaisen sian hampaat. Kumpaakaan näistä eläimistä ei tunnettu Uudella Mantereella ennen Kolumbusta.

Arkeologit uskovat nyt paikantaneensa kohdan, johon Kolumbus rakensi ensimmäisen siirtokuntansa Amerikassa. Kolumbuksen laiva Santa Maria ajoi karille koralliriuttaan vuonna 1492. Rantautuneet miehistö rakensi asuinpaikakseen La Navidadin linnoituksen, johon jäi 39 miestä. Kun Kolumbus seuraavana vuonna palasi siirtokuntaan, paikka oli hylätty ja miehet kuolleet. La Navidadin tarkka sijainti on kadonnut historian hämärään.

Deagan toivoi, että arkeologit voisivat tuoda uutta valoa ensimmäisen siirtokunnan kohtaloon Amerikan löytämisen 500-vuotisjuhlan lähestyessä.

Tutkimuspaikalla Haitin pohjoisrannikolla on nyt pieni Arawak-intiaanien kylä. Sieltä löydettyjen luiden isotooppi-tutkimukset ovat osoittaneet, että sika oli kasvanut lähellä Sevillaa Espanjassa.